

Роман Ревакович

## УКРАЇНЬСЬКЕ ВИДАННЯ КНИЖКИ ЄЖИ СТАНКЕВІЧА ПРО МЕСЬЯНА<sup>1</sup>

Єжи Станкевіч. *Олів'є Месьян. Людина і мистець у Шталазі VIII А в Гирліці.*

Переклад українською: Володимир Грабовський.

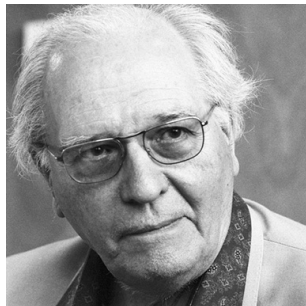
Передмова: Стефанія Павлишин (Львів) та Клод Самуель (Париж).

Видавництво «П'освіт». Дрогобич, 2019

У грудні 2019 року в дрогобицькому видавництві «П'освіт» і під патронатом Наукового товариства ім. Шевченка у Львові вийшла книжка Єжи Станкевіча *Олів'є Месьян. Людина і мистець у Шталазі VIII А в Гирліці* в перекладі відомого українського музикознавця Володимира Грабовського. Це перша монографія про Месьяна українською мовою.

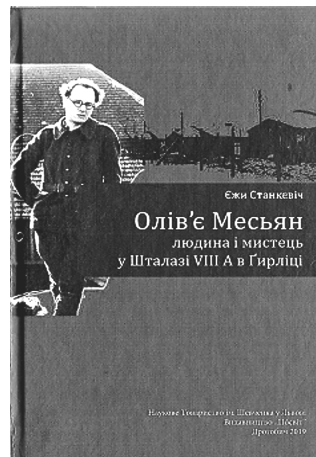
У Польщі книжка вийшла п'ять років тому<sup>2</sup> та є підсумком багатолітніх досліджень Є. Станкевіча, присвячених життю та творчості одного з найвидатніших композиторів ХХ століття. Єжи Станкевіч навчався у О. Месьяна та підтримував пізніше зв'язок із французьким композитором, тому книжка має у багатьох місцях також і особистий характер.

Олів'є Месьян – це незвичайна постать, і автор цієї біографії прекрасно її представляє. Син французьких літераторів – П'єра Месьяна, перекладача, між іншим, Шекспіра, та поетки Сесіль Соваж – від наймолодших років виховувався в атмосфері літератури та мистецтва. Дуже рано проявився його надзвичайний музичний талант – вже у віці 11 років він поступив до Паризької Музичної консерваторії, де отримувал найвищі оцінки та нагороди.



У пам'яті залишається такий випадок. Після першого ж уроку по класу органу в Марселя Дюпре, який вводив Месьяна в таємниці цього інструменту, молодий студент через тиждень загравав *Фантазію та фугу до мінор Баха (BWV 562)*, чим дуже здивував свого професора.

З органом пов'язане його життя: як органіст костелу Святої Трійці (Sainte-Trinité) у Парижі Месьян грав на органі більше 60 років. Однак Месьян – прекрасний піаніст і органіст – залишається передовсім композитором.



<sup>1</sup> Рецензія вперше була опублікована в польському часописі Рух музичний 06.2020.

<sup>2</sup> *Olivier Messiaen. Człowiek i artysta w Stalagu VIII A w Görlitz.* Przewodnik biograficzny na otwarcie Europejskiego Centrum Edukacyjno-Kulturalnego, Zgorzelec-Görlitz, Meetingpoint Musik Messiaen, Musica Jagiellonica – Fundacja Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, Kraków-Zgorzelec, 2014.

Книжка розлого та системно представляє його творчий шлях. Публікація поділена на кілька частин. У першій частині представлена біографія Олів'є Месьяна в поєднанні з його композиторською та виконавською діяльністю. Друга частина – це опис перебування композитора в таборі для військовополонених в Шталазі VIII А в Гирліці, куди він потрапляє в середині 1940 року (сьогодні це місце знаходиться в польському місті Згожелец). Описано важкі умови таборового існування, в якому незвичайна зустріч різних мистців – французьких та польських – дала можливість у цих складних умовах заіснувати музичному шедевру – *Квартету на кінець Часу*.

Єжи Станкевіч має велику заслугу у відтворенні тих подій. Співпраця польських літераторів та художників із французькими музикантами втілилася у літературно-музичний вечір на пам'ять про концерт середини грудня 1940 року, на якому в таборових умовах було виконано кілька частин ще тоді незавершеного *Квартету на кінець Часу* в супроводі рецитацій польської поезії. Цей факт, встановлений Є. Станкевічем, був невідомий у світовому музикознавстві і дає месьянівським дослідникам можливість правильного встановлення хронології та послідовності поставання окремих частин скомпонованого в Гирліці твору. Прем'єрне його виконання відбулося в Шталазі VIII А 15 січня 1941 року, піаністом був сам композитор.

Не ставлю собі тут завдання детально представити цю книжку, яку палко рекомендую прочитати. Хочу все-таки торкнутися ще декількох, можливо загально-відомих фактів, що заслуговують, на мою думку, на відзначення. Олів'є Месьян був творцем, який шукав свою індивідуальну музичну мову. Автор біографії показує зацікавленість композитора новими техніками, називаючи його попередником серіалізму, що відображається в його *Чотирьох ритмічних етюдах* для фортепіано. Однак не жорсткі серіальні алгоритми визначали його творчість. У пошуках нових форм вислову інспірацію знайшов композитор у співі птахів, таким чином природа стала основою його творчості. Подорожі для зустрічей зі співом птахів були постійним заняттям композитора на його батьківщині, Європі та багатьох інших континентах. Ритмічна та мелодична оригінальність наших «менших братів» буде пронизувати майже всю його творчість. Тут також треба звернутися до релігійності Месьяна – це ще один вимір, який визначає його творчість. Вже самі заголовки показують його сильне відчуття трансценденції та велику відданість християнським правдам віри: *Візія Амінь* для двох фортепіано, *Двадцять поглядів на Дитячко Ісуса* для фортепіано, *І очікую воскресіння мертвих* для оркестру, *Вознесіння Господа нашого Ісуса Христа* для солістів, хору та оркестру, чи єдина його опера, написана під кінець життя *Святий Франциск з Асизу*.

Артистичні подорожі композитора та його співпраця з піаністкою Івонн Лоріо, пізніше його дружиною, творчі зустрічі з найвидатнішими музикантами його часу та педагогічна праця у Паризькій консерваторії (до його учнів належали такі знамениті творці, як П'єр Булез, Карлгайнц Штокгаузен, Дьордь Куртак, Трістан Мурай, Янніс Ксенакіс) – це все знаходить своє місце на сторінках дуже цікаво побудованої книжки Єжи Станкевіча. Вміщує вона також хроніку важливих подій з життя композитора з інформацією, що стосується його творчої спадщини, аж до червня

2019 року. Монографія представляє список творів Месьяна французькою та українською мовами з поділом на виконавські категорії, подає вибраний перелік записів *Квартету на кінець Часу* (28 інтерпретацій!) та пов'язану з композитором бібліографію. Важливим доповненням є фрагмент, присвячений ініціативі покликання Європейського виховно-культурного центру *Meetingpoint Music Messiaen* в Згожельці-Гирліці на місці Шталагу VIII А. Хочеться сказати – так, добро перемагає зло! В цю працю активно включається також і Єжи Станкевіч.

Це все після польського читача отримає читач в Україні завдяки перекладу Володимира Грабовського, що проживає у Дрогобичі – українського музикознавця, культуролога та організатора музичного життя, викладача Дрогобицького музичного коледжу ім. Василя Барвінського. У 2018 році в згаданому вже дрогобицькому видавництві «Пісвіт» вийшла збірка статей та есеїв В. Грабовського з різних років – кілька заголовків покаже обрис його зацікавлень: Сумління інтелігента (2005); Невизначеність форми мистецького твору в сучасних поетиках. Про книжку Умберто Еко «Відкритий твір» (2009); Філософія музики Богдана Поця (2016); Мультидименціональність життя і творчості Джона Кейджа. До 100-річчя від народження (2012); Портрет мистця на ясному тлі. Про композитора Анджея Нікодемівича (2010); Присутність Богуслава Шеффера. (2006); Феномен особистості. До 80-річчя Кшиштофа Пендерецького (2013).

Вступ до польського видання книжки Єжи Станкевіча написав Клод Самуель, визначний французький музикознавець, автор багатьох книжок про Месьяна і як директор радіо «Французька музика» – ініціатор багатьох виконань його музики. До українського видання книжки передмову написала знаменита особистість українського музикознавства – Стефанія Павлишин, яка цього року відзначає 90-річний ювілей, авторка, між іншим, книжок про Чарлза Айвза, Валентина Сильвестрова та Арнольда Шенберга.

Книжку Станкевіча завершує післямова Володимира Грабовського про її автора, який вже більше як чверть століття буде тісні стосунки з українським музичним середовищем. Завдяки активності Є. Станкевіча українська музика та українські виконавці багаторазово гостювали на фестивалі «Міжнародні дні музики краківських композиторів», також завдяки його ініціативі та організації польська музика звучала на фестивалях сучасної музики в Україні. У визнанні цих заслуг для розбудови польсько-українських музичних взаємин, а також за його видатний музикознавчий доробок українські музичні вищі надали Єжи Станкевічу звання почесного доктора: у 2008 році Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка та у 2013 році Національна музична академія України ім. П. Чайковського у Києві.

